

Odgoj i obrazovanje glazbeno darovitih učenika iz perspektive učitelja primarnoga obrazovanja

Ivona Sukop

ivona.sukop032@gmail.com

Martina Metić

martina.metic@hotmail.com

Doc. dr. sc. Vesna Svalina

vsvalina@foozos.hr

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

Osijek, Hrvatska

Sažetak: Autori različito pristupaju temi darovitosti. Većina ih se slaže kako je nužno potrebna identifikacija darovite djece, a zatim i mogućnost napretka tijekom školovanja, dok drugi upozoravaju na njenu opasnost. Kada je riječ o glazbenoj darovitosti, postoji više pojmova kojima se označava uspješno izvođenje, opažanje i stvaranje glazbe. Neki od najučestalijih su sljedeći: glazbena darovitost, talent, muzikalnost i glazbena sposobnost. Već u ranoj dobi javljaju se prvi signali darovitosti, stoga ju je važno prepoznati i usmjeriti prema najboljem. U prepoznavanju glazbeno darovitih učenika važnu ulogu imaju učitelji primarnoga obrazovanja. Upravo oni mogu, svojim znanjima i vještinama, ali i pristupima u radu omogućiti daljnje obogaćeno glazbeno obrazovanje učenika. U radu se prikazuje istraživanje provedeno s učiteljima primarnoga obrazovanja u osnovnim školama u Osječko-baranjskoj županiji. Cilj je istraživanja bio ispitati na koji način učitelji primarnoga obrazovanja pristupaju i prepoznaju glazbeno darovite učenike mlađe školske dobi, na koji način ih uključuju u glazbene aktivnosti te u kojim je područjima nastave glazbe njihova darovitost najvidljivija. Kao postupak za prikupljanje podataka koristili smo intervjuiranje, a kao instrument protokol intervjua. Intervju je sadržavao pripremljena pitanja otvorenoga tipa. Za prikaz podataka koristili smo njihovu kvalitativnu analizu.

Ključne riječi: darovitost, glazbeno obrazovanje, nastava glazbene kulture, nastavna područja, učitelji primarnoga obrazovanja

UVOD

Danas smo sve više suočeni s problematikom pristupa i poučavanja darovitih učenika u osnovnim školama. Poznato je i jasno kako se darovitost identificira i primjećuje u obitelji, odnosno zajednici koja odgaja dijete, no učitelji primarnoga obrazovanja svakako su bitna komponenta cijeloga sustava. Učitelji s mnogo entuzijazma i zalaganja prilaze otkrivanju darovite djece i uočavaju njihove specifične odgojno-obrazovne potrebe, ali isto tako nailaze i na brojne teškoće i prepreke. U ovom

radu prikazat ćemo kakva su njihova iskustva po pitanju prepoznavanja glazbeno darovitih učenika, njihovoga uključivanja u glazbene aktivnosti, vidljivosti glazbene darovitosti u pojedinim nastavnim područjima te poticanja darovitih učenika na intenzivnije bavljenje glazbom.

Definicije darovitosti

Autori različito pristupaju pojmu darovitosti. Većina ih se usmjerava na osobine darovitih koje se lako uočavaju kroz njihovo ponašanje te procjenu njihove uspješnosti u aktivnostima kojima se bave, u odnosu prema uspješnosti njihovih vršnjaka (Cvetković-Lay i Sekulić-Majurec, 2008).

Jedna od danas najprihvaćenijih definicija darovitosti određuje se upravo na taj način, preko postignuća. Najuspješnije ju je iskazao Koren (1988). Prema tom određenju ona glasi: „Darovitost je sklop osobina koje omogućuju pojedincu da dosljedno postiže izrazito iznadprosječan uradak u jednoj ili više aktivnosti kojima se bavi“ (prema Cvetković-Lay i Sekulić-Majurec, 2008, 15).

Osim Korena i Renzzuli pripada autorima koji ističu važnost učinka, pa tako darovito ponašanje pokazuje interakciju triju osnovnih skupina ljudskih osobina: nadprosječne opće i/ili specifične sposobnosti, visoku usmjerenost na zadatak i visok stupanj kreativnosti (prema Vlahović-Štetić, 2005). Upravo kombinacija tih triju osobina rezultira darovitošću.

Sljedeći autor definicije darovitosti je Gardner (1983) koji kaže: “Postoji sedam različitih specifičnih sposobnosti, talenata ili inteligencija: logičko-matematička, lingvistička, vizualno-spacijalna, tjelesno-kinestetička, glazbena, interpersonalna i intrapersonalna“ (prema Vlahović-Štetić, 2005, 15).

Vidljivo je da je darovitost širok pojam koji obuhvaća i način i kvalitetu mišljenja i pamćenja, kreativnost, socijalnu prilagodljivost, umjetničku osjetljivost, neke mehaničke sposobnosti kao i tjelesnu spretnost (Cvetković Lay i Sekulić Majurec, 2008). Sveobuhvatno, darovitost je vidljiva u različitim područjima.

Glazbena darovitost

Za glazbeno darovite kaže se još da imaju glazbeni talent, muzikalnost ili glazbenu sposobnost. Iako se pod tim najčešće podrazumijeva isto, i dalje je teško

odrediti pravo značenje svih navedenih pojmova budući da se u tom pogledu autori još uvijek nisu u potpunosti usuglasili (Mirković-Radoš, 1983; Svalina i Matijević, 2011).

Dok Whybrew (1971) promatra muzikalnost tek kao potencijal za glazbena ostvarenja koja se mogu razviti u glazbene vještine, Billroth smatra da su za muzikalnost značajne sposobnosti pamćenja te prepoznavanja i reprodukcije kratkih melodija. Mjōn ima drugačija shvaćanja i još veća očekivanja. Po njemu su za muzikalnost važni i sposobnost sviranja po sluhu, sposobnost skladanja, apsolutni sluh, improviziranje te pjevanje drugoga glasa (prema Farnsworth, 1969).

Autori raspravljaju i o tome je li muzikalnost jedinstvena sposobnost, ili se ona sastoji od više samostalnih sposobnosti. Mursell i Wing (prema Rojko, 1981) ističu da je muzikalnost vrlo kompleksna, ali ipak jedinstvena sposobnost. S druge strane Seashore (1967) govori o mogućnosti posjedovanja različitih glazbenih sposobnosti u različitom stupnju.

Prema Čudina-Obradović (1990) u glazbene sposobnosti spada nekoliko različitih sposobnosti. Glavna je shvaćanje melodije i ona se zasniva na osjećaju visine tona. Ostale su sposobnosti pamćenje melodije, percepcija ritma, shvaćanje tonaliteta, utvrđivanje intervala, sposobnost uočavanja estetskoga značenja te apsolutni sluh.

Nije pravilo da darovitost u glazbi uključuje i visoki kvocijent inteligencije. Ono u čemu su glazbeno daroviti istaknuti su vizualno-prostorno-perceptivne vještine, odnosno vizualno i slušno pamćenje (Winner, 2005).

Prema Mirković-Radoš (1983) glazbena sposobnost obuhvaća sveukupnost nasljeđenoga i naučenoga, točnije rezultat je i naslijeđenih karakteristika i pozitivnih okolinskih utjecaja. Kako će okolina utjecati na dijete, uvelike se razlikuje među različitim kulturama. Postoje brojni antropološki dokazi kako razvoj i tip glazbene sposobnosti pripadnika pojedinoga društva značajno ovisi o vrednovanju glazbe i metodama glazbenoga odgoja koji dominiraju u tom društvu (Čudina-Obradović, 1990).

Na pitanje što je u glazbenom razvoju „prirodni“ razvoj, tj. što je urođeno, rezultat nasljednih karakteristika, a što je rezultat vježbe i prilika za slušanje, možda je u glazbenom području čak teže odgovoriti, nego u ostalim područjima (Čudina-Obradović, 1990).

Treba još dodati da je glazbenu darovitost moguće otkriti vrlo rano. Zapravo, darovitost u glazbi može se pojaviti ranije od darovitosti u bilo kojem drugom području (Winner, 2005).

Uloga roditelja i učitelja u otkrivanju i razvoju darovitosti

Utjecaj roditeljskoga doma izuzetno je važan za puni razvoj glazbene darovitosti. Iako postoje roditelji koji doživljavaju ogromno zadovoljstvo u praćenju glazbenoga razvoja i glazbene darovitosti svoje djece, postoje i oni koji nemaju osjetljivosti ili vremena te kod svoje djece ne primjećuju i ne njeguju glazbenu darovitost.

Važnu ulogu u identifikaciji i brizi za razvoj glazbene darovitosti djece mlađe školske dobi imaju podjednako i roditelji i učitelji primarnoga obrazovanja. Zadatak je učitelja privremeno preuzeti ulogu roditelja u ranom poticanju i otkrivanju glazbene darovitosti, upozoriti roditelje na darovitost djeteta te ih podučiti o važnosti i mogućnosti roditeljskoga angažmana (Čudina-Obradović, 1990).

Ono što je sigurno nužno u potpori i identifikaciji glazbeno darovitih učenika jesu specifična znanja, vještine i kompetencije koje učitelj mora posjedovati. Prema Hrvatskom kvalifikacijskom okviru (2009) to su činjenična i teorijska znanja, spoznajne, psihomotoričke i socijalne vještine te kompetencije (u užem smislu) koje trebaju biti povezane s postignutom primjenom nekih konkretnih znanja i vještina. No jesu li i koliko učitelji spremni pratiti darovite učenike i sudjelovati u njihovom obrazovanju, pitanja su na koja tek treba dati odgovor. Smatramo kako učitelji, svojim znanjima i vještinama, ali i pristupima u radu, mogu doprinosti daljnjem obogaćenom glazbenom obrazovanju darovitih učenika.

CILJEVI I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Ciljevi istraživanja

Cilj je istraživanja ispitati po čemu učitelji primarnoga obrazovanja prepoznaju glazbeno darovite učenike mlađe školske dobi, na koji način im pristupaju, kako ih uključuju u glazbene aktivnosti te u kojim je područjima nastave glazbe njihova darovitost najvidljivija.

Sudionici

U istraživanju smo koristili uzorak *tipa lavine* (Cohen i sur., 2007). To je uzorak koji istraživači koriste kad žele predstaviti samo dio šire populacije, skupinu učitelja, učenika i sl. Uzorak tipa lavine spada u skupinu *neslučajnih uzoraka* jer se u njemu namjerno izbjegava prestavljanje šire populacije. Mi smo takav uzorak koristili kako bismo ispitali učitelje za koje se smatra da dobro vode nastavu glazbene kulture. Za tu smo se skupinu učitelja odlučili jer nismo imali namjeru rezultatima reprezentirati širu populaciju, nego dobiti što kvalitetnije podatke o odgoju i obrazovanju glazbeno darovitih učenika u osnovnoj općeobrazovnoj školi, kao i o mogućnostima njihovoga usmjeravanja na intenzivnije bavljenje glazbom u školi i izvan nje. Očekivali smo da ćemo najkvalitetnije odgovore dobiti upravo od skupine u kojoj su učitelji s kvalitetnim prethodnim glazbenim obrazovanjem i dovoljno razvijenim kompetencijama za vođenje nastave glazbene kulture u cjelini. Uzorak je formiran tako što smo prvo uspostavili kontakt s ključnim informatorima (voditeljima županijskih stručnih vijeća i glazbenim pedagogima zaposlenim u osnovnim općeobrazovnim školama), a onda su identificirani i svi učitelji koji su kasnije uključeni u istraživanje. U uzorku je bilo ukupno 17 učitelja zaposlenih u osječkim osnovnim općeobrazovnim školama te u školama iz mjesta u bližoj okolini grada Osijeka.

Metodološki pristup

U istraživanju se polazi od paradigme razumijevanja ili tzv. interpretativne paradigme (Cohen i sur., 2007) što znači da je naša pozornost usmjerena prije svega na opisna obilježja pojava, odnosno na kvalitativne aspekte. U istraživanju smo željeli dobiti jedinstvene, osobne informacije učitelja, točnije njihova mišljenja i stavove o pitanju odgoja i obrazovanja glazbeno darovitih učenika. Zato smo za prikupljanje podataka koristili postupak intervjuiranja, a kao instrument protokol intervjua. Koristili smo tzv. *vođeni intervjui* (Cohen i sur., 2007) za koji je karakteristično da se teme i problemi o kojima se želi razgovarati unaprijed odrede u obliku zadanog okvira, a o slijedu i načinu postavljanja pitanja odlučuje se tijekom samoga intervjua. Za prikaz podataka koristili smo kvalitativnu analizu što znači da smo kodirali dobivene podatke te ih kasnije preveli u kategorije i pretvorili u određeni rezultat. Iako je naglasak bio na

kvalitativnoj analizi, neke smo odgovore, točnije njihovu učestalost, iskazali i brojčano, tj. kvantitativno.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I INTERPRETACIJA

U istraživanje je bilo uključeno ukupno 17 učitelja razredne nastave, 16 učiteljica i jedan učitelj. Od njih 17 troje ima manje od 10 godina radnog staža, devetero ih ima između 11 i 20 godina, četvero između 21 i 30 godina i jedan više od 30 godina radnoga staža (tablica 1). Učitelji imaju u prosjeku 17,5 godina radnoga staža.

Tablica 1: Prikaz raspodjele učitelja prema godinama radnoga staža

	Godine radnoga staža				Ukupno
	Do 10	11 - 20	21 - 30	31 i više	
Učiteljice	3	8	4	1	16
Učitelji		1			1
Ukupno:	3	9	4	1	17

Većina učitelja (13) ima dodatno glazbeno obrazovanje što znači da su učili svirati neki glazbeni instrument (13), bavili se folklorom (5), završili glazbenu školu (2) ili polazili sate teorije glazbe i solfeggia (1). Samo dva učitelja navode da su glazbeno obrazovanje stjecali jedino u općeobrazovnoj školi i na fakultetu. Učitelji navode da sviraju klavir (6), harmoniku (5), gitaru (3), flautu (2), sintesajzer (2), udaraljke (2) i tamburu (1). Većinom sviraju jedan instrument, ali ima i onih koji sviraju po dva (5) ili više instrumenata (1). Jedna učiteljica tako navodi da je završila glazbenu školu te svira klavir, harmoniku, flautu i udaraljke.

Intervjuirali smo svih sedamnaest učitelja. Jedno od postavljenih pitanja tijekom intervjuiranja bilo je *Jeste li se tijekom rada u školi susretali s glazbeno darovitim učenicima?* Svi su učitelji odgovorili potvrdno, ali četiri učitelja imala su potrebu dodati da se tu ipak ne radi o velikom broju. Zanimalo nas je razlikuju li se njihovi odgovori od odgovora ostalih učitelja zbog nedostatka radnoga iskustva. Rezultati su pokazali da od ta četiri učitelja samo jedan ima manji broj godina radnoga staža (5 godina), dok ostali imaju više od deset (15, 18 i 18). Prema tome, ne može se reći da tim učiteljima manjka iskustva. Prije bismo rekli da se tu radi o različitom poimanju glazbene darovitosti. Na to nas upućuju i odgovori pet najiskusnijih učiteljica (s 22, 26, 26, 28 i

32 godine radnoga staža) od koji je samo jedna (s 28 godina radnog staža) naglasila da je tijekom rada u školi susretala mnoge darovite učenike. Ostale nisu navodile da se tu radi o velikom broju učenika.

Zanimalo nas je još kako učitelji prepoznaju glazbeno darovite učenike i koje su karakteristike takvih učenika prema njihovom mišljenju. Učitelji najčešće ističu da se darovite učenike prepoznaje po njihovom velikom interesu za glazbu (8), odnosno po njihovoj aktivnosti (5) na nastavi glazbene kulture. Evo nekih odgovora učitelja:

- Vrlo lako ih je prepoznati zato što je njihov interes za bilo koji oblik glazbenog komuniciranja, bilo da je to pjevanje, slušanje ili stvaralački rad, toliko izrazit da ih u trenucima njihovih kreativnih minuta ne mogu smiriti. Ta djeca vole glazbu, reagiraju od prve bilo pokretom ili glasom već i prije polaska u školu.“
- „Oni su već u prvom razredu pokretljiviji i aktivniji, ne mogu mirovati kada puštam glazbu i to mi je već nekakav pokazatelj. Daroviti učenici uvijek su pokretači tijekom sata, oni prvi započinju aktivnosti, prvi zapjevaju i prvi svladaju plesne pokrete.“
- „Takva djeca uvijek malo odskaču od drugih. Uvijek nešto pjevuše, udaraju, odnosno tijelom to pokazuju. Ne mogu mirovati i onda povuku i ostale učenike.“
- „Oni se zapravo sami nametnu i izdignu i po tome ih prepoznam.“
- „Najčešće su to djeca koja se u nižim razredima vole glazbeno izražavati, vole pjevati, vrlo brzo i lako usvajaju melodiju, ritam i ritamske fraze koje trebaju ponoviti.“
- „Uglavnom, pokazuju poseban interes za glazbu i njihova aktivnost je velika.“

Podjednako učestalo (8) učitelji navode da se glazbeno daroviti učenici prepoznaju po tome što lako pamte i izvode melodije i ritam, pjevaju intonacijski precizno te brzo prepoznaju glazbala i određuju dijelove skladbe pri slušanju glazbe:

- „Mislim da je lako odrediti koje dijete ima smisla za glazbu. To je dijete koje intonacijski točno pjeva, ritmički izvodi neke fraze, ponavlja bez ikakvih poteškoća, a kasnije ih i sam smišlja.“
- „Prepoznajem ih po posebnom pjevanju, sviranju, lakom stvaranju glazbe i glazbenih igara, isticanjem u glazbenim igrama.“
- „Ono što sam primijetila je da se daroviti učenici ističu ponajviše u pjevanju: imaju istaknut glas i boju glasa, brzo usvajaju gradivo, lijepo se glazbeno izražavaju, te vrlo brzo usvoje ritam, takt i melodiju.“
- „Lakše pamte melodiju, ritam i mogu oponašati pjesmu nakon jednog slušanja. Daroviti učenici zapažaju različite zvukove u okolini i bolje pjevaju od drugih učenika.“
- „Takvi učenici isticali su se brzim usvajanjem melodije pjesama, takta, ritma, prepoznavanju glazbala pri slušanju glazbe, određivanju dijelova skladbe i bržem uočavanju i usvajanju ostalih glazbenih sastavnica.“

Dio učitelja (6) smatra da se glazbena darovitost prepoznaje u glazbeno-stvaralačkim aktivnostima:

- „Daroviti se prepoznaju i prilikom glazbenog stvaralaštva kada pokazuju po meni zanimljive rezultate.“
- „Daroviti uvijek imaju neku novu ideju.“
- „Najbolje se oni prepoznaju u nekom njihovom samostalnom stvaralaštvu kada kroz slobodne teme dobiju priliku sami pokazati svoju kreativnost. Tu se osjeti da su barem malo iznad ostalih učenika te dobi.“

Iako većina intervjuiranih učitelja naglašava da se glazbeno darovite učenike može lako prepoznati zbog njihove angažiranosti na nastavi glazbe, dva učitelja spominju i drugi tip glazbeno darovitih učenika. To su nešto zatvoreniji učenici do kojih se može doprijeti i može se prepoznati njihova glazbena darovitost, no za to je potrebno nešto više vremena:

- „Tihi, mirni, povučeni, ne ističu se, ne nastupaju javno.“
- „Oni koji su možda malo introvertirani njih opet prepoznam ako ne prije, onda kada ih prozovem da odgovaraju. Tada znaju zabljesnuti, a razred to nužno prepozna.“

Većina učitelja (15) navodi da ostali učenici primjećuju posebnost glazbeno darovitih učenika. Oni pozitivno reagiraju na njih i potiču ih da pokažu svoju darovitost pred drugima u razredu. Glazbeno daroviti učenici većinom se i sami žele pokazati pred drugima u razredu, ali žele i pomoći. Oni potiču, motiviraju i pozitivan su primjer drugim učenicima:

- „Učenici ih primjećuju i pokazuju zanimanje za aktivnosti koje daroviti predvode. Oni su im uzori, introvertirani učenici se na njihov nagovor otvaraju, pokušavaju izvesti sadržaje koje su u njihovim mogućnostima. Uglavnom, oni su pozitivan primjer u razredu.“
- „Dobro su prihvaćeni u razredu jer motiviraju druge učenike. Kada otkucavamo ritam udaraljka oni su tu prvi i druge potaknu da i oni to pokušaju.“
- „Prilikom ocjenjivanja učenici mogu birati s kim će pjevati. Često biraju učenike koji su glazbeno daroviti jer znaju da su oni bolji i uspješniji u pjevanju.“
- „Tijekom slušanja učenika koji lijepo pjeva drugi učenici pozitivno reagiraju, samoinicijativno plješću. Vrlo lako oni to prepoznaju, pogotovo lijep glas, bez obzira imaju li ili nemaju sluha.“
- „Uvijek su takvi učenici podrška drugima da se i oni odvaže.“
- „Trenutno imam razred u kojemu daroviti učenici preuzimaju sami inicijativu, ne trebaš ništa od njih tražiti, sve pokazuju. Oni non-stop pjevaju, prvi započinju pjesmu pod odmorom, sami sviraju, itd.“
- „Daroviti učenici se uglavnom ističu i vole se glazbeno izražavati, vole pokazati ono što znaju i često povedu i drugu djecu.“
- „Uvijek su takvi učenici podrška drugima da se i oni odvaže. Vrijedni su svake pohvale.“

- „Daroviti su vrlo zainteresirani za satove glazbene kulture, vole nastupati, samouvjereniji su i zato ih druga djeca prepoznaju i vesele im se.“
- „Daroviti učenici jako vole pomagati drugima i poučavati ih. Povremeno traže da pokažu svoju vještinu i uživaju u tome. Drugoj djeci se ne rugaju niti ih podcjenjuju.“
- „Pozitivno utječu na ostale učenike, a ostali učenici primjećuju njihovu posebnost i rado surađuju.“
- „Vole pokazati ono što znaju pa ih druga djeca primjete, što je njima izuzetno drago.“

Jedna učiteljica ističe da to što neka djeca „odskaku“ po svojim sposobnostima može dovesti do zavisti kod drugih učenika i zato je zadatak učitelja stvoriti u razredu klimu suradnje te svakom djetetu pristupiti u skladu s njegovim mogućnostima:

- „Da, i drugi učenici primjećuju njihovu posebnost, naravno. Ali tu je sad stvar i nas učitelja kako ćemo napraviti klimu u razredu da nema zavisti, nego da svi rade prema svojim mogućnostima, da se nitko ne osjeća zakinut. Učitelj mora balansirati između učenika.“

Učitelje smo pitali i *na koji način pristupaju darovitim učenicima tijekom sata glazbene kulture te kako ih uključuju u glazbene aktivnosti*. Većina učitelja (12) daje priliku takvim učenicima da se istaknu. Omogućuju im da pokažu svoje pjevačko ili sviračko umijeće pred drugim učenicima u razredu, omogućuju im da budu demonstratori u pjevanju, sviranju, plesu i glazbenim igrama, da pomažu drugim učenicima tijekom pojedinih glazbenih aktivnosti te da sudjeluju na školskim priredbama kako bi pokazali svoje glazbeno umijeće pred drugim učenicima i roditeljima. Povremeno dobivaju i nešto složenije zadatke kao što su pjevanje zahtjevnijih melodija, izvođenje zahtjevnijih ritmova ili realiziranje nešto težih zadataka vezanih uz slušanje glazbe:

- „Na svakom im satu dam priliku da pokažu to što žele pokazati ili ono što su sami kod kuće napravili. Osim toga, kod sviranja takta i ritma oni su primjer ostalim učenicima. Osjećaju se odlično zato što mogu biti važni. Drugi učenici žele biti na njihovom mjestu i silno se trude da budu uspješni kao i oni.“
- „Tijekom sata ponavljanja darovitim učenicima dam priliku da pokažu ono što znaju, bilo kroz pjevanje ili neke druge aktivnosti na satu.“
- „Ponekad ih zamolim da otpjevaju visoke vokalne dionice koje ja ne mogu otpjevati.“
- „Takve učenike uvijek poguram i oni su pokretači svih aktivnosti na satu. Često su mi demonstratori, pa ne moram uvijek ja prva nešto pokazati.“
- „Uvijek ih pohvalim, pružam im podršku, dozvolim im da sami nešto otpjevaju i pokažu što znaju. Ujedno su i moji asistenti ili pomagači. Oni su uvijek tu kada treba nešto otpjevati, odsvirati ili otplesati.“
- „U određenim dijelovima sata daroviti učenici sudjeluju kao demonstratori u pjevanju, sviranju, plesu i glazbenim igrama.“

- „Takve učenike, obavezno angažiram u programima raznih svečanosti u školi, što rado prihvaćaju. Oni rado samostalno pjevaju i javljaju se tijekom sata, uglavnom kako bi potvrdili informacije koje ih zanimaju. Ali isto tako, što je vrlo pohvalno, pomažu manje uspješnim učenicima.“
- „Pristupam im na način da ih više uključujem u sve aktivnosti. Sudjeluju tako da sami pjevaju ili demonstriraju dijelove pjesmica. Svaki zadatak koji im zadam oni s radošću prihvate.“
- „Dajem im da sami smišljaju, sviraju i pjevaju. Zadajem im teže glazbene zadatke (sviranje ritma, zadatke za slušanje, pjevanje zahtjevnije melodije i sl.).“

Dio učitelja (2) ne želi posebno isticati glazbeno darovite učenike na nastavi.

Čak i kad im daju neke posebne zadatke i uloge, pristupaju tome vrlo diskretno:

- „Ne volim ih posebno isticati, dakle indirektno im pristupam. Netko želi sam nešto pokazati razredu, a kod nekih to opet nije slučaj.“
- „Izdvajanje je vrlo opasna situacija u razredu tako da s tim treba biti dosta oprezan. Djeca zapravo dobro prihvaćaju darovite učenike kao suradnike i vođe i onda se to diskretno odradi s njima. Prepusti im se rad u skupini, ali isto tako postanu demonstratori u nekim situacijama.“

Ima i onih učitelja (3) koji glazbeno darovitim učenicima pristupaju na isti način kao i ostalima te im samo povremeno daju neke složenije zadatke:

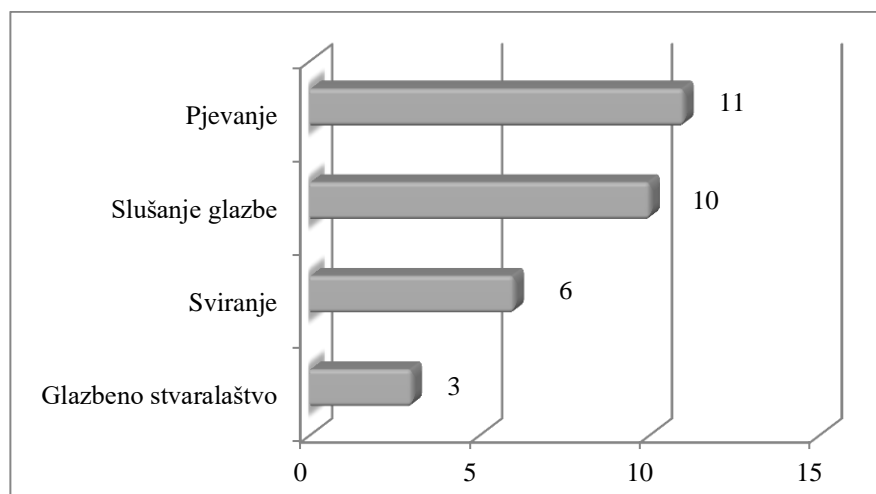
- „Tijekom sata glazbene kulture nemam poseban način pristupa takvoj djeci, osim što ih prozovem ukoliko se jave i pohvalim ih za njihov rad. Takvi učenici mi povremeno posluže kao demonstratori.“
- „Darovite učenike uključujem u sve aktivnosti normalno kao i drugu djecu. Samo im povremeno dajem složenije zadatke, kompliciranije instrumente ili nešto slično. Obično ih uključujem u školske priredbe gdje imaju posebnu ulogu pratnje u igrokazima.“
- „Nezgodno je kada se razred želi uključiti, a daroviti uvijek znaju sve odgovore. Ne mogu stalno njih prozivati, zato bi trebalo sve učenike uključiti ravnopravno, a darovitim pružiti još neke dodatne aktivnosti. Daroviti učenici vrlo rado asistiraju, najsigurniji su pa se na njih mogu i osloniti. Oni su najčešće moja desna ruka i melodijski povuku cijeli razred.“

Učitelji su svjesni toga da sadržaji i aktivnosti predviđeni nastavnim programom ponekad nisu dostatni te ih treba i proširiti. Dodatne sadržaje kojima nastoje obogatiti glazbenu nastavu učitelji namjenjuju svim učenicima, ali njima žele potaknuti i glazbeno darovite učenike na još intenzivnije bavljenje glazbom:

- „Uglavnom se držim nastavnog plana i programa te udžbenika. No ako postoji neka pjesma koja je meni draga i nadam se da bi bila i mojim učenicima, pogotovo onima koje glazba više zanima, potrudim se pa im priredim tekst te naučimo i tu pjesmicu na radost svih nas.“

- „Kad učimo neku pjesmicu uključim i tijelo kroz ples, dramatizaciju i sl. Sve kako bih proširila njihova znanja i potaknula ih na dodatnu aktivnost. Darovitoj djeci se to sviđa, oni odmah ustaju, pokazuju pokrete i sl. Na kraju sata imamo i otvoreni dio u kojemu daroviti učenici mogu pokazati što znaju i umiju.“
- „Sve učenike, pa tako i darovite, motiviram odmah prvoga dana kad im kažem da ćemo na kraju školske godine zajedno snimiti cd. Oni se odmah oduševе i svaki sljedeći sat iznova pitaju o tome. Kroz taj cd svi dobiju priliku pokazati ono što znaju. Naravno neki su daleko bolji u tome od ostalih. Ukoliko vidim zanimanje za neko područje, pogotovo kod darovitih, trudim se na što bolji način pristupiti tim učenicima i proširiti njihova znanja.“
- „Učenike potičem da uz pjesmice smišljaju i pokrete. Ponekad im na sat donesem i neke druge instrumente s kojima se do tada nisu susreli pa se i na taj način pokažu učenici koji su u tome uspješniji.“
- „Osim pregleda dodatne literature, s učenicima posjećujem glazbene programe u gradu i kulturno-umjetnička društva.“
- „Imamo mnogo instrumenata u razredu, uvijek je tu i ples, pokret, kod slušanja pogotovo. Znamo pogledati i kratak film. Sve koreliramo, sadržaje ispreplićemo: glazbenu kulturu s hrvatskim, tjelesnim, matematikom, likovnim. Nekada me učenici iznenade pa dođu s idejom, a nekada tijekom sata izvire iz darovitih učenika nešto novo i na taj način obogaćuju sate glazbene kulture. To je na kraju i cilj glazbenog stvaralaštva, da dijete pokaže što je njega pobudilo na satu i da to pokaže drugima. Tu djeca stječu samopouzdanje, ne boje se pokazati i motiviraju drugu djecu.“
- „Osim udaraljki, koje imam u razredu, donosim učenicima i bubnjeve da malo razbijem uhodanu shemu sata. Svake godine imam svoje učenike koji su u višim razredima, a ujedno polaze i glazbenu školu, pa ih pozovem da nam sviraju. Na taj način još se više potaknu učenici na aktivnije bavljenje glazbom. Obavezno im donesem i mikrofon, dopustim im da diraju instrumente, da se upoznaju s njihovim oblicima i teksturama.“
- „Ja inače volim sve sate povezati i napraviti korelaciju između predmeta. Upravo daroviti učenici na taj način, kroz neki drugi predmet, glazbom pokažu svoju darovitost i prezentiraju je na zanimljiv način drugim učenicima.“
- „Upravo su daroviti učenici ti koji obogate naše nastavne sate. Izvode sadržaje koje su usvojili dodatnim glazbenim obrazovanjem, otpjevaju ili nešto odsviraju.“

Jedno od postavljenih pitanja tijekom intervjuiranja bilo je i *U kojim je područjima nastave glazbe glazbena darovitost učenika najvidljivija?* Većina učitelja (10) nije se mogla odlučiti samo za jedno područje te su izdvajali po dva ili tri od ukupno četiri područja predviđenih nastavnim programom. Zanimljivo je da su najčešće izdvajali pjevanje (11) i slušanje glazbe (10) kao nastavna područja u kojima je glazbena darovitost učenika najvidljivija. Slijedi sviranje (6) i, kao najmanje istaknuto, područje glazbenoga stvaralaštva (3) (slika 1).

Slika 1. Nastavna područja u kojima je glazbena darovitost najvidljivija

Kako rezultati jednog ranije provedenog istraživanja (Svalina, 2015) pokazuju da su aktivnosti pjevanja i slušanja glazbe najučestalije aktivnosti u osnovnim školama na području Osječko-baranjske županije, da ih učitelji smatraju najvažnijima i misle da imaju najbolje razvijene kompetencije za njihovo vođenje, moguće je da su i ovi novi rezultati na neki način povezani s tim ranije provedenim istraživanjem. Dakle, moglo bi se reći da glazbena darovitost najviše dolazi do izražaja u onim područjima koja su najučestalija na nastavi glazbene kulture i za koje se učitelji osjećaju najkompetentnijima. Da je naglasak stavljen na neko drugo područje tada bi se glazbena darovitost učenika više ispoljila u tom području. Da je tome vjerojatno tako, pokazuju i primjeri učenika upisanih u glazbene škole. Budući da glazbenu školu upisuju da bi naučili svirati određeni instrument, logično je da njihova darovitost nije najizrazitija u području pjevanja i slušanja glazbe, nego u području sviranja. Tome dodatno doprinosi i individualna nastava instrumenta i trajanje nastave (60 ili 90 minuta tjedno, ovisno o razredu).

Kad učitelji izdvajaju slušanje glazbe kao jedno od područja u kojemu je glazbena darovitost najizraženija, oni svoj odgovor nastoje i dodatno obrazložiti:

- „Darovitost učenika ponajviše dolazi do izražaja u slušanju jer daroviti učenici lakše uočavaju glazbene sastavnice. Ta djeca dublje proživljavaju glazbu, njihovo tijelo odmah treperi, prenose to na pokret i ne mogu biti mirni.“
- „Daroviti učenici pokazuju zanimanje za slušanje. Sigurno jer imaju više iskustva s glazbom, što se vidi kod prepoznavanja izvođača, instrumenata, pa i dijelova skladbe. Dosta su izvještali sluh i lako prepoznaju sve glazbene sastavnice. Ukoliko netko od ostalih učenika pogriješi, daroviti to ispravljaju, vidi se interes za glazbu i u tom dijelu.“

- „Tijekom slušanja darovita djeca lakše uočavaju glazbene sastavnice (tempo, dinamika, instrumente), puno prije uoče za razliku od drugih učenika.“
- „U slušanju glazbe s lakoćom uočavaju glazbene sastavnice. Lako uspostavljaju i usvajaju vrijednosna mjerila za kritičko i estetsko procjenjivanje glazbe.“

Učitelje smo još pitali *potiču li učenike za koje smatraju da su glazbeno daroviti na dodatno glazbeno obrazovanje i kakva je u tom pogledu suradnja s roditeljima*. Svi su odgovorili da ih potiču te da o tom pitanju većinom dobivaju pozitivne reakcije od strane roditelja. Pod dodatnim glazbenim obrazovanjem učitelji podrazumijevaju upis u glazbenu školu, polaženje nekoga privatnoga glazbenoga centra, glazbenih i plesnih sekcija u kulturno-umjetničkim društvima te polaženje izvannastavnih glazbenih aktivnosti (zbor, folklor, ples, orkestar) u općeobrazovnoj školi:

- „Kad primijetim darovitog učenika preporučujem glazbenu školu ili neki drugi oblik glazbenog usavršavanja. U većini slučajeva me i roditelji i djeca poslušaju. Tijekom njihovog glazbenog školovanja često vole pokazivati i demonstrirati u svom razrednom odjelu što su naučili u dodatnoj školi. Ti su učenici redoviti polaznici školskog zbora i sudionici školskih priredbi.“
- „Roditelji mi već u prvom razredu kroz razgovor kažu koje su djetetove sklonosti, u čemu je ono jako. Moram od njih dobiti povratnu informaciju kako bismo ih mogli usmjeravati k najboljem.“
- „Roditeljima uvijek prenesem obavijest ukoliko primijetim kod nekog učenika poseban interes, a na njima je da odluče hoće li dijete ići u glazbenu školu ili ne. Suradnja je jako dobra, imaju povjerenje u mene i uzimaju u obzir ono što im kažem. U svakoj generaciji barem po dva učenika upišu glazbenu školu.“
- „Naravno, šaljem ih u glazbene škole, ukoliko su roditelji u mogućnosti. Ne želim da taj talent koji ja prepoznam ostane ovdje zarobljen. Za sada sam imala odličnu suradnju s roditeljima i dobivala sam uvijek dobre povratne reakcije.“
- „Potičem ih, ali mislim da je u nižim razredima to puno manje želja djece. Mislim da je tu jako važan roditelj koji će ih uputiti, odvesti i biti spreman voditi dijete na glazbene aktivnosti. Obično se djeca kojoj su roditelji vezani uz glazbu, bilo da im je to struka ili da se bave s tim u slobodno vrijeme, isto tako bave glazbom.“

Četiri učitelja istaknula su kao velik problem manjak financijskih sredstava za dodatno glazbeno obrazovanje kod pojedinih roditelja te veliku udaljenost glazbene škole od mjesta stanovanja učenika:

- „Većina roditelja i sama uviđa djetetov interes i talent za glazbu i dodatno ih uključuje. Međutim poneki, iz objektivnih materijalnih okolnosti, nisu u mogućnosti omogućiti djeci dodatno glazbeno obrazovanje u vidu pohađanja glazbene škole (udaljenost do glazbenih škola, nastava nekoliko puta tjedno).“
- „Kad treba preuzeti roditeljsku obvezu da se dijete vozi na dodatnu aktivnost, onda je to već teže. U današnje vrijeme to su izdaci koji idu s tim i mislim da to roditelje zakoči.“

- „Nedavno sam imala slučaj s jednom djevojčicom koja je pokazivala neizmjeran talent. Savjetovala sam roditeljima da bi bilo najbolje da se upiše u glazbenu školu, ali joj roditelji zbog udaljenosti glazbene škole i financija nisu to mogli omogućiti. Puno je takvih primjera, ali ja sam i dalje ustrajna u poticanju.“

Osim što smo tražili od učitelja da nam opišu svoj pristup glazbeno darovitim učenicima, tražili smo i da odgovore *misle li da svi učitelji jednako pristupaju glazbeno darovitim učenicima te ovisi li taj pristup i uspješnost izvođenja nastave o učiteljevim afinitetima i interesima?* Učitelji su bili jedinstveni u svojim odgovorima kad su navodili da učitelji ne pristupaju jednako darovitim, ali i u mišljenju da uspješnost nastave glazbene kulture ovisi o afinitetima učitelja. Glazbeno darovite učenike poticati će oni učitelji koji imaju smisla za glazbu i koji vole glazbu:

- „Ne pristupaju svi jednako, možda zbog bojazni da oni nisu dovoljno sigurni u tome području ili pak nemaju vremena za to. No, oni učitelji koji vole glazbu i koji su zainteresirani za nju, prije će prepoznati glazbeno darovitog učenika i potaknuti ga na daljnje usavršavanje.“
- „To vam je uvijek tako. Onaj tko voli crtati, više će raditi likovni, to je činjenica. Ali opet mi smo razredna nastava svaštari, mi moramo gledati sve. Sve ovisi o učitelju, njegovoj volji, želji i vlastitim sklonostima.“
- „Da, ovisi o učiteljevim afinitetima. Ne može učitelj koji nema jako razvijenu sklonost prema glazbi toliko motivirati dijete. On će se truditi u granicama koliko može i koliko zna. Učitelj kojeg zanima glazba zasigurno će bolje osjetiti i prepoznati darovite učenike za razliku od učitelja koji nema jače izražene glazbene sposobnosti.“
- „Naravno da je to do osobe. Ali ako su učitelji usmjereni na dijete i cjelokupan razvoj ličnost i djeteta, onda darovitost moramo isticati i poticati. Naravno da ima među nama i onih koji će odraditi svoj posao i reći da je roditeljska dužnost i obaveza odraditi taj dio sa svojim djetetom.“
- „Pa svatko od nas se trudi na najbolji mogući način, ali to je stvar osobnosti svakog učitelja. Razlika ima, to definitivno, ali ja mislim da, ako se prepozna darovito dijete, učitelji trebaju dati podršku i na taj način poticati učenike na uključivanje u zbor, sviranje itd.“

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Rezultati istraživanja pokazali su da učitelji primarnoga obrazovanja različito shvaćaju pojam glazbene darovitosti. Naime, iako svi učitelji navode da su se susretali s glazbeno darovitim učenicima, dio ih ističe da se radi o malom, a dio da je riječ o velikom broju učenika. Kad bi takvi odgovori bili povezani s radnim iskustvom, odnosno kad bi učitelji koji imaju manje radnoga iskustva navodili da su susretali manje takvih učenika, a učitelji s više radnoga iskustva da su susretali više, mogli bismo reći

da učitelji uključeni u ovo istraživanje podjednako shvaćaju glazbenu darovitost. No, ovdje to ipak nije slučaj što nas upućuje na zaključak da učitelji nisu jedinstveni u shvaćanju pojma glazbene darovitosti.

Glazbeno darovite učenike učitelji prepoznaju po njihovom velikom interesu za glazbu, aktivnosti na nastavi glazbene kulture, po brzom svladavanju pjesama koje se uče pjevati na nastavi, vještom izvođenju ritma, vještom sviranju na udaraljka ili melodijskim instrumentima te brzim reakcijama kod prepoznavanja glazbenih sastavnica pri slušanju glazbe. Učitelji ističu da je glazbena darovitost najvidljivija u području pjevanja i slušanja glazbe.

Kad je riječ o području slušanja glazbe zanimljivo je da je više učitelja isticalo kako daroviti učenici lakše uočavaju glazbene sastavnice od ostale djece. Bilo bi dobro, kroz neka nova istraživanja, saznati koliko je aktivno slušanje povezano s glazbenim sposobnostima te, ako postoji izrazitija povezanost, kako kvalitetnije pristupiti slušanju glazbe na nastavi glazbene kulture s obzirom na različite sposobnosti učenika u razredu.

Slažemo se s učiteljima kad ističu da darovitim učenicima treba dati priliku da pokažu i drugima svoje pjevačko ili sviračko umijeće. Na taj se način djeluje poticajno i na te, a i na druge učenike. Slušanje glazbe ne mora biti vezano samo uz uređaj za reprodukciju zvuka, nego i uz živu izvedbu, a upravo glazbeno daroviti učenici koji već imaju razvijenu vještinu sviranja nekoga glazbenoga instrumenta, odnosno oni koji jako lijepo pjevaju, mogu svojom izvedbom ostalim učenicima osigurati poseban glazbeni doživljaj, dok učitelji uz takve izvedbe mogu provoditi aktivno slušanje glazbe.

Glazbeno darovitoj djeci dobro je zadavati i teže zadatke iz pojedinih glazbenih aktivnosti, npr. da nauče pjevati neku težu pjesmu, da nauče određenu pjesmu svirati na nekoj od melodijskih udaraljki (metalofonu ili ksilofonu) ili na sintesajzeru, ako ih učitelj ima u razredu. Osim toga, može ih se potaknuti i na glazbeno stvaralaštvo tako da sami osmisle melodiju na zadani tekst i kasnije je izvedu pred razredom i/ili na nekoj školskoj priredbi. Može im se isto tako dati prilika da pomažu učiteljima pri učenju novih pjesama, odnosno da pomažu drugim učenicima da se lakše izraze u pojedinim glazbenim aktivnostima, kao što to čine i učitelji uključeni u ovo istraživanje.

Ako se polazi od suvremenih didaktičkih principa prema kojima svako dijete treba promatrati kao individuu, onda ćemo za učenike koje smatramo glazbeno darovitima, osmisliti aktivnosti tako da se njihova darovitost i dalje razvija, a ne da

stagnira, odnosno da i ta djeca ostvare svoj maksimum na području za koje pokazuju iznadprosječne sposobnosti, a to je u ovom slučaju glazbeno područje. Naravno, sve će se aktivnosti odvijati tako da se ostala djeca ne zanemare, da se isticanjem pojedinih glazbeno darovitih učenika ne izazove manjak interesa za glazbu kod onih s manje izraženim glazbenim sposobnostima. Glazbeno darovita djeca trebaju pružati poticaj ostaloj djeci koja će uz njih i sama težiti da budu što uspješnija u tom području.

S obzirom na to koji se sadržaji i aktivnosti predviđaju za provođenje na nastavi glazbene kulture prema postojećem nastavnom programu, ali i s obzirom na kompetencije učitelja te (ne)mogućnost ostvarivanja kvalitetnih rezultata u okviru samo jednoga sata tjedno glazbene nastave, možemo reći da se niti jednom glazbeno darovitom učeniku ne može osigurati maksimalno postignuće samo u okviru nastave glazbene kulture u općeobrazovnoj školi. Da bi do kraja ostvarili svoj potencijal takvi učenici trebaju polaziti i glazbenu školu, uključivati se u izvannastavne i izvanškolske glazbene aktivnosti, odnosno dobivati privatnu poduku iz pjevanja ili iz nekoga instrumenta. Budući da su (uz roditelje i odgajatelje) učitelji primarnoga obrazovanja među prvima koji mogu uočiti izrazite glazbene sposobnosti učenika, od njih se očekuje da, ako se radi o izrazitim sposobnostima i izrazitim interesu za glazbu, na vrijeme usmjere učenike na intenzivnije bavljenje glazbom.

LITERATURA

- Cohen, L., Manion, L. i Morrison, K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*. Zagreb: Naklada Slap.
- Cvetković-Lay, J. i Sekulić-Majurec, A. (1998). *Darovito je, što ću s njim?: priručnik za odgoj i obrazovanje darovite djece predškolske dobi*. Zagreb: Alinea.
- Čudina-Obradović, M. (1991). *Nadarenost: razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Farnsworth, P. R. (1969). *The Social Psychology of Music*. Iowa: The Iowa State University Press.
- Hrvatski kvalifikacijski okvir. (2009). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa.
- Mirković-Radoš, K. (1983). *Psihologija muzičkih sposobnosti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

- Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006). Zagreb: Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa.
- Rojko, P. (1981). *Testiranje u muzici*. Zagreb: Muzikološki zavod Muzieke akademije u Zagrebu.
- Seashore, C. E. (1967). *The Psychology of Music*. New York: Dover Publications, Inc.
- Svalina, V. i Matijević, M. (2011). Glazbeno daroviti učenici na primarnom stupnju školovanja. *Napredak: časopis za pedagoški teorijsku i praksu*, 152 (3-4), 425-445.
- Svalina, V. (2015). *Kurikulum nastave glazbene kulture i kompetencije učitelja za poučavanje glazbe*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti.
- Vlahović-Štetić, V. (2005). *Daroviti učenici: teorijski pristup i primjena u školi*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
- Winner, E. (2005). *Darovita djeca: mitovi i stvarnost*. Lekenik: Ostvarenje.
- Whybrew, W. E. (1971). *Measurement and evaluation in music*. Dubuque, Iowa: Brown Company Publishers.

Upbringing and education of musical gifted children from the perspective of primary school teachers

Ivona Sukop

Martina Metić

Vesna Svalina, PhD

University of Josip Juraj Strossmayer in Osijek

Faculty of Education

Osijek, Croatia

Summary: Authors have different approach to the topic: gift. The majority agrees about the necessity of identifying gifted children and their further development throughout their education, whereas other warn about its danger. When it comes to musical gift there are several expressions which denote successful conducting, perception and creating music. Some of the most common ones are: musical gift, talent, musicality and music ability. During the early age the first signals of gift appear, thus it is important to recognize it and lead it in the best direction. Primary school teachers play an important role within this recognition of musical gifted children. It is them who can enable even better musical education due to their knowledge, abilities and approach to work. This work presents a research conducted on primary school teachers in Osječko – baranjska municipality. The goal of the research was to examine the way primary school teachers approach to and recognize musical gifted pupils of younger age, how they involve them in music activities and in which parts of their teaching of music is children's gift most visible. We used interviews as a procedure for collecting data and as an instrument we used interview protocol. The interview consisted of already prepared questions. For presenting the data we used quality analysis of the given questions.

Key Words: gift, musical education, teaching of music, teaching areas, primary school teacher
